

Motulkova spojitosť s katolíckou modernou v literárnokritickom kontexte

JOZEF BRUNCLÍK, Katedra slovenskej literatúry, FF UKF v Nitre

JOZEF BRUNCLÍK: The Connection between Motulko, the writer, and a movement of Catholic Modernism in the context of literary critique
SLOVENSKÁ LITERATÚRA 62, No. 4, p. 291 – 305.

During the years of building a new order after World War II, even in times of anticipation of ideological repression of confession, talented writers stood out from the crowd as a new hope for Slovak Catholic writings. In this context of historical events, the name of a poet who wrote quiet and condensed lines resonated: Ján Motulko. Ján Motulko, a thoughtful intellectual and introvert, created a certain correlating relationship and bond with modern Catholic poets of his era, mainly through his poetry (in its themes, poetic style, confessions, etc.). However, for his entire life he vehemently denied any affiliation with Slovak Catholic modern literary groups. Literary critics noticed his connection with them, but due to the nuances of the period, their commentaries were first considered too universal and then labelled as socially undesirable. After the Velvet Revolution in November 1989, they were often formulated only based on an explicitly specified analogy. Only a small part of them was based on an effort at rehabilitation and republishing of Motulko's work from original text analysis, and did not just copy dictionary and encyclopaedic portrait formulations.

Key words: introvert, correlating relationship, Slovak Catholic modern

Dobová kritika poéziu Jána Motulka (1920 – 2014) v minulosti neraz stotožňovala s literárnou skupinou katolíckej moderny.¹ Do literárneho kontextu však autor vstúpil až

¹ Katolícka moderna vznikla ako básnická skupina na začiatku tridsiatych rokov, keď v rýchlom slede vstúpilo do slovenského literárneho života niekoľko talentovaných katolíckych básnikov, poväčšine kňazov. Do pozornosti vstúpili príspevkami nielen v periodickej tlači, ale aj v rôznych ročenkách, zborníkoch, almanachoch a získali si vcelku veľkú priazeň čitateľov. S obľubou sa prezentovali ako mladí a samozrejme i talentovaní tvorcovia modernej poézie – modernisti. K týmto modernistom – kňazom (Rudolf Dilong, Pavol Gašparovič Hlbina, Ján Haranta, Svetoslav Veigl, Janko Silan, Pavol Oliva, Mikuláš Šprinc, Michal Ján Milov, Gorazd Zvonický) sa postupne pridávali modernisti – laici (Karol Strmeň, Ján Motulko, Gregor Cút).

Skupina básnikov katolíckej moderny nebola v pravom slova zmysle skupinou a dokonca netvorila ani jasne proklamovaný jednotný literárny smer. Spájala ich najmä poézia, konfesia a veľmi podobná umelecká i svetonázorová orientácia. Toto ich spojenie nemalo intencionálny náboj, išlo skôr o spontánnu záležitosť. Možno preto sa ani pri ich nástupe neobjavili almanachy s manifestmi, hoci koncepcne mali k tomu blízko už *Almanach 3. literárnej generácie* (1930) a pod Dilongovou taktovkou zostavená *Antológia mladej slovenskej poézie* (1933). Zásadný rozdiel bol však v tom, že Rudolf Dilong a Pavol Gašpa-

v období vrcholenia jej oficiálneho trvania, radikálne ovplyvneného spoločensko-politickými determináciami. Motulko sa ocitol takpovediac pri jej kulmináčnom maxime – po emigrácii niektorých jej členov, sympatizantov a podporovateľov sa vytvoril omnoho väčší priestor na zvýraznenie osobitostí a špecifik jeho poézie.² Obsahové i formálne približova-

rovič Hlbina – teoretici a propagátori poézie tohto ducha – sa nie veľmi snažili týchto poetov zomknúť určitým programom. Veľmi sa ani snažiť nemohli, veď obaja boli kňazi – hlavne na nich a zároveň aj na ostatných kňazských súputníkoch sa vzťahovala osobitná pápežská encyklika Pia X., ktorá odmietala modernizmus čo i len v kompromisnom riešení. Poéziu *modernú* písať mohli, nesmeli ju však propagovať, uznávať, obhajovať v rámci modernizmu alebo moderny.

Básnici modernej slovenskej katolíckej poézie teda skupinu ani smer netvorili, ale predsa sa o nich hovorilo a písalo v literárnych periodikách i v literárnych kuloároch ako autoroch, ktorí tvoria *poéziu katolíckej moderny*. Toto pomenovanie si mladí poeti nedali sami, ale ich tak označovali doboví publicisti, literármi historici a kritici, ktorí k nim neprechovávali zvlášť kladné sympatie – ľavicovo orientovaní intelektuáli okolo DAVu (Ján Poničan, Daniel Okáli), ale aj Dobroslav Chrobák, Rudolf Brtňan, Štefan Krčméry, Andrej Mráz, Michal Chorváth a iní. Slovné spojenie *katolícka moderna* teda „bolo dané istej skupine slovenských básnikov *ex post*“ (pozri BÁTOROVÁ, Mária: *Katolícka moderna*. In: HVIŠČ, Jozef – MARČOK, Viliam – BÁTOROVÁ, Mária – PETRIK, Vladimír: *Biele miesta v slovenskej literatúre*. Bratislava : SPN, 1991, s. 43. Mária Bátorová vo viacerých svojich štúdiách objasňovala konfúziu, ba až neopodstatnenosť pojmu *katolícka moderna* a miesto neho navrhuje pojem *moderná katolícka spirituálna tvorba*, resp. píše o tzv. *katolíckej moderne*). Na tézu o dodatočnom pomenovaní skupiny katolíckej moderny „*ex post*“, tak ako ho špecifikovala M. Bátorová, nadviazala väčšina osobností, zaoberajúci sa skúmaním podstaty daného pojmu (J. Pašteka, J. Melicher, J. Hvišč, J. Frátrik, P. Liba, T. Winkler, J. M. Rydlo, I. Vaško, I. Kružliak, A. Lauček, V. Marčok, S. Šmatlák a i.). J. Pašteka v knihe *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny* v danom kontexte pripomína, že „označenie *katolícka moderna* sa ujalo, zaužívalo, zafixovalo medzi čitateľmi a odborníkmi (...) Označenie dosiaľ nestratilo oprávnenú platnosť a malo by sa zachovať aj v budúcnosti“ (PAŠTEKA, Július: *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava : Lúč, 2002, s. 18).

V dimenziách poézie daného zoskupenia sa odráža potreba lyrického (autorského) subjektu dvíhať sa a kráčať k Bohu. Motív Boha je u všetkých básnikov zoskupenia prítomný a zároveň aj v značnej miere dominujúci. Do popredia vystupujú i motívy pokoja, matky, lásky, krásy, svetla, slobody, národa, viery a čistoty... Možno teda povedať, že podstata takejto poézie bola niekde v *nehmotnom priestore*, v transcendentne. Zdroje inšpirácie básnici hľadali v modlitbe, liturgii, kontemplácii.

Katolícka moderna sa niesla v znamení alúzie s avantgardnými smermi, s českým poetizmom i francúzskym symbolizmom a tvorivo sa vyrovnávala so surrealizmom a existencializmom. To umožňovalo básnikom slovenskej katolíckej moderny v istom kontexte využívať experiment ako tvorivú metódu.

Popri pôvodnej tvorbe sa predstavitelia slovenskej katolíckej moderny zaujímali i o diela autorov zo zahraničia. Takými boli hlavne Ch. Peguy, F. Jammes, H. Bremond, P. Emmanuel, L. Bloy, P. Lippert, R. M. Rilke, J. Deml a P. Claudel. Určite aj cez práce týchto autorov spoznávali a stretávali sa s európskym, duchovne ladeným symbolizmom, náboženským mysticismom, existencializmom. P. G. Hlbina sa dokonca pokúsil teoreticky podoprieť nadväznosť na francúzsku poéziu prekladom knihy abbého H. Bremonda *Modlitba a poézia*.

² Povoynové emigrácie niektorých členov slovenskej katolíckej moderny neboli jedinou príčinou vytvorenia širšieho priestoru v kontexte slovenskej (spirituálnej) poézie. Autori katolíckej moderny po tridsiatych rokoch dvadsiateho storočia, keď sa nielen zvýšenou kvantitou, ale aj istou odozvou k európskym umeleckým smerom etablovali v slovenskej literatúre, postupne strácali svoju výbojnosť, akoby sa po vzniku Slovenského štátu uspokojili s pomermi, ktoré im zabezpečovalo štátnopolitické usporiadanie. Keďže boli poväčšine kňazmi, museli rešpektovať istú hierarchizovanosť, prijať určitú zodpovednosť voči cirkevným autoritám a jej nariadeniam. Výbojnosť autorov katolíckej konfesie bola teda v istom zmysle redukovaná, limitovaná, determinovaná, formovaná – deformovaná. Spomínané emigrácie (R. Dilonga, M. Šprinca, K. Strmeňa, G. Zvonického a i.) ešte viacej oslabili „členskú základňu“ katolic-

nie sa Motulkovej lyriky k poézii katolíckej moderny, resp. súsvŕťažňovanie s ňou bolo evidentné hneď od jeho debutu *Blížence* (1944). František Slza ho už v roku 1946 zaradil vo svojej štúdii³ medzi nádeje slovenskej katolíckej poézie (nie však katolíckej moderny).⁴ J. Motulko ako autor podľa vyjadrení F. Slzu vyniká „umeleckou váhou, talentovanosťou, šírkou a hĺbkou básnického videnia a intuície“.⁵ Aj Jozef Kútňik Šmálov zvýrazňoval u J. Motulka už pri básnickej knižke *V mimózach vietor* (1947) najmä fenomén katolicizmu („nesie pečať básnika katolíckeho a slovenského“), no Vojtech Mihálik (v časopise *Plameň*) v súvislosti s tou istou zbierkou, pravdepodobne z dôvodu, že knižky poézie spoločne s J. Motulkom vydali a prezentovali aj J. Haranta i J. Silan, všetkých vedno paušálne označil ako „príslušníkov slovenskej katolíckej moderny“,⁷ hoci ešte pár mesiacov predtým, keď sa venoval analýze Motulkovej knižky v časopise *Čas* bez asociatívnych komparácií, J. Motulka označil prívlastkom „mladý katolícky básnik“.⁸ Z uvedeného možno dedukovať, že Motulkovo zaradenie v tomto okamihu ku skupine básnikov katolíckej moderny na Slovensku (ako to vyplýva z kontextu dobových recenzií) bolo na jednej strane formálnym unifikáčnym gestom, na druhej strane pragmatickým identifikovaním súvŕťažností, vyplývajúcich z komparatívnych postrehov v súvislosti s poetologickou, tematickou a ideovou spriaznenosťou jeho poézie s lyrikou J. Harantu a J. Silana. Istú spojitosť medzi autormi a ich zbierkami potvrdzoval aj zvýrazňovaný fakt, že všetkým vyšli knižky vo vydavateľstve Verbum, v jej vtedy novovytvorenej edícii Lux (redigoval ju Janko Silan). Uvedenú analógiu možno vzťahovať i na text Karola Rosenbauma, ktorý práve spojitosť vydavateľstva Verbum, jeho edície Lux a spomínaných autorov vníma ako revitalizačné vzkriesenie zašlých čias katolíckej moderny: „Všetky tri básnické zbierky vyšli súčasne v košickom nakladateľstve Verbum, v jeho edícii Lux, čo možno pokladať akoby za nový a spontánny

kej moderny a zároveň dali priestor jej mladším odchovancom a sympatizantom, napr. Vojtechovi Mihálikovi, Aladárovi Stankovskému, ale aj Jánovi Motulkovi.

³ Pozri: SLZA, František: Nádeje slovenskej katolíckej poézie. In: *Nová práca*, roč. 2, 1946, č. 15 – 16, s. 249 – 251.

⁴ Jána Motulka skutočne najskôr vnímali iba ako talentovaného, katolícky profilujúceho sa autora – nádeje slovenskej katolíckej poézie, nie však katolíckej moderny. Pozri napr. začiatok dobového recenzného postrehu (sic) v poznámke č. 8.

⁵ SLZA, František: Nádeje slovenskej katolíckej poézie. In: *Nová práca*, roč. 2, 1946, č. 15 – 16, s. 250.

⁶ MS: Nová sbierka Jána Motulka. In: *Sloboda*, roč. 2, 1947, č. 196, s. 4.

⁷ MIHÁLIK, Vojtech: Tak plameň vychováva. In: *Plameň*, roč. 13, 1947, č. 3, s. 47.

⁸ (sic): Lyrika ticha. In: *Čas*, roč. 4, 1947, č. 19, s. 6. Ján Motulko bol pre Vojtecha Mihálika prisľubom, že sa členská základňa katolíckej moderny rozširuje o mladého talentovaného autora. Pomenovanie *príslušník katolíckej moderny* sa v súvislosti s Jánom Motulkom u Vojtecha Mihálika objavuje niekoľkokrát až do osudného roku 1948, do obdobia, keď aj sám Mihálik pod vplyvom spoločensko-politických zmien prehodnotil nielen ideové nasmerovanie svojej lyriky, ale aj svetonázorovú orientáciu. Posledná zmienka Vojtecha Mihálika o Motulkovej príslušnosti ku katolíckej moderne je prekvapivo až z júna 1948 v časopise *Jas*, ktorú štylizoval ako úvod k recenznému príspevku Motulkovej prozaickej knihy *Z ohňa a krvi*, niekoľko mesiacov po februárovom prevrate KSČ v Československu. Vtedy ešte nemal v jeho štylizáciách pojem katolícka moderna pejoratívny význam, ešte stále mu nepripisoval charakter poklesnutej a umlčanej štruktúry: „Slovenskej študujúcej mládeži dobre známy príslušník katolíckej básnickej moderny Ján Motulko po dvoch úspešných zbierkach básní práve v týchto dňoch vydáva svoju prvú knihu próz, nazvanú *Z ohňa a krvi*...“ (Pozri: MIHÁLIK, Vojtech (pseud. Vojtech M.): Motulkov prozaický debut. In: *Jas*, roč. 1, 1948, č. 9 – 10, s. 203).

nástup členov skupiny, konvenčne nazvanej katolícka moderna (...) táto básnická skupina mala svoje čestné miesto v nedávnej slovenskej poézii.⁹ V. Mihálikom a K. Rosenbaumom pertraktovanú súvislosť Motulkovho zaradenia k básnikom katolíckej moderny potvrdzuje aj príspevok recenzenta pod pseudonymom (jbn), ktorý okrem predmetnej súvzťažnosti objavuje v ich poézii vývinové impulzy tvarovej a ideovej danosti: „Najnovšie v mladom, veľmi agilnom nakladateľstve Verbum súčasne sa ohlasujú traja reprezentanti katolíckej moderny [J. Haranta, J. Silan, J. Motulko – pozn. J. B.] (...) popri osobitnej ideovej a vôbec tematickej zámernosti prinášajú aj po formálnej stránke značné osvieženie a obohatenie.“¹⁰

Ján Motulko voči takémuto priradovaniu jeho osoby ku skupine básnikov katolíckej moderny namietal: „Nepoznal som generačné problémy svojich súvekovcov, ani som sa nehlásil k nijakej generačnej alebo inej skupine, alebo smeru. Nezúčastňoval som sa na nijakých manifestoch mladých. Nedal som sa poviazať nijakými vplyvmi a nedal som si nanútiť idey, lebo chcel som byť slobodný a mám rád skutočnú poéziu. Cítim jej krásu a jej moc a to mi stačí, a som s tým spokojný.“¹¹

Po krátkom spoločensko-politickom odmäku v šesťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia sa v súvislosti s Motulkovým menom v oficiálnych printových prameňoch zmlčovala jeho katolícka konfesia a nezvýrazňovala sa literárnou kritikou naznačovaná súvislosť jeho poézie s tvorbou básnikov katolíckej moderny. V bezprostrednej atmosfére ponovembrových čias Emil Borčín vo svojom článku *Zobúdzanie poézie z popola* v periodiku *Práca*, v rubrike *Zabudnuté postavy?* isté kontinuum v duchu naznačovaných súvzťažností postrehol: „Osud jeho tvorby sa podobal mnohým osudom básnikov (napríklad členov skupiny *Katolícka moderna*, k nim ho čiastočne priradujú).“¹² Teodor Križka v recenznom príspevku s názvom *Básnikovo čakanie na anjela* sa nielenže neobával priamo vyzdvihnúť v literárnom kontexte Motulkov konfesionálny príklon ku katolicizmu, ale dokonca v súvislosti s tvarovo-významovými zložkami polyvalentnosti jeho poézie aj spojitosť s katolíckou modernou. Túto spojitosť videl v opodstatnenej kontinuite s výdobytkami tradičnej poetiky, ktorá sa „nepotrebuje utiekať k tvarovým prevlekcom, aby prípadne napriek vyvetranosti pôsobila sviežim dojmom (...) V tom si hádam vystačí, ako nakoniec viacerozmerná poetika katolíckej moderny už desaťročia.“¹³ Igor Hochel v hodnotení slovenskej poézie za rok 1992 v *Romboide* Jána Motulka už bez okolov spája s básnikmi katolíckej moderny keď píše: „Pokiaľ ide o žijúcich a doma prebývajúcich príslušníkov katolíckej moderny, v uplynulom roku sa zbierkami prihlásili dvaja z nich – Svetoslav Viegľ a Ján Motulko.“¹⁴ I napriek tomu, že podľa neho báseň *Živý popol* patrí k najlepším básňam vôbec, ktoré reagujú na dobrovoľnú protestnú smrť Jána Palacha, nazdáva sa, že „katolícka moderna má už svoje tvorivé vrcholky dávno za sebou a jej dnešná aktualizácia je viac výsledkom nových spoločenských pomerov, než nových estetických hodnôt.“¹⁵

⁹ ROSENBAUM, Karol: *Knihy*. In: *Slovenské pohľady*, roč. 63, 1947, č. 7 – 8, s. 476.

¹⁰ (jbn): *Tri knihy katolíckej poézie*. In: *Národná obroda*, roč. 3, 1947, č. 156, s. 5.

¹¹ MOTULKO, Ján: *Sloboda poézie*. In: *Nová práca*, roč. 3, 1947, č. 6, s. 327.

¹² BORČÍN, Emil: *Zobúdzanie poézie z popola*. In: *Práca*, roč. 45, 1990, č. 134, s. 6.

¹³ KRIŽKA, Teodor: *Básnikovo čakanie na anjela*. In: *Slovenské pohľady*, roč. 4/109, 1993, č. 8, s. 154.

¹⁴ HOCHEL, Igor: *Slovenská poézia '92*. In: *Romboid*, roč. 28, 1993, č. 8, s. 5.

¹⁵ Tamže.

Až na sklonku deväťdesiatych rokov 20. storočia Jánovi Motulkovi akosi jednoznačnejšie prischol atribút jeho zaradenia ku katolíckej moderne. Zdôraznil to jeden z jej posledných, vtedy žijúcich členov Svetoslav Veigl: „Pri požehnanom jubileu básnika Jána Motulka žiari znovu svetlo Katolíckej moderny, lebo on je jedným z nich.“¹⁶ Jozef Melicher, ktorý sa dovtedy pri recenznom hodnotení jeho knížiek spojeniu J. Motulka s katolíckou modernou akosi vyhýbal, v príspevku Motulko vyprázdňuje priečinky (týkal sa zbierky *Havrania zima*) hneď v jeho úvode zdôrazňuje, že verše hodnotenej zbierky sú svedectvom o stratených tvorivých nádejach autora, „ktorý do literatúry vstupoval v druhej polovici štyridsiatych rokov ako príslušník najmladšej vlny katolíckej moderny“.¹⁷ Podobne aj Aladár Stankovský od svojho pamätného článku *Nádeje slovenskej katolíckej poézie* (1946), publikujúceho pod pseudonymom František Slza, až po príspevok *Básnik hlbokého ponoru v Slovenskej republike* (1997) explicitne asociáciu J. Motulka so skupinou básnikov katolíckej moderny neuplatnil. V poslednom spomínanom článku však pripomína, že „autor patrí medzi najväčších básnikov tzv. zabudnutej generácie (...) ideovo uzatvára kruh katolíckej moderny, hoci sa k nej manifestačne nikdy nehlásil“.¹⁸ Aj Lýdia Galbičková, recenzentka Motulkovej knižky *V Ježiškovej škole*, určenej pre detského príjemcu, hneď v prvej vete svojho príspevku jasne naznačuje, že autor je „básnik katolíckej moderny“.¹⁹ Jej štylizácia má však skôr povahu všeobecného zjednodušeného a zaužívaného konštatovania než tvrdenia, vyplývajúceho z procesu dokazovania. Teodor Križka v príspevku *Strmo za básňou* v atmosfére pomiléniovej percepcie vníma Motulkovu spojitosť s katolíckou modernou skôr v znamení kontinuity. Ako autora, ktorý začal tvoriť, keď bola katolícka moderna na takzvanom pomyselnom vrchole pozornosti laickej a odbornej verejnosti, ho vo svojom recenznom texte vníma predovšetkým v kontextoch rozširovania uvedeného zoskupenia autormi; akoby Ján Motulko mohol byť určitým elementom prevrstvenia katolíckej moderny na niektorých autorov tretieho tisícročia, ktorých by T. Križka rád videl v ich radoch: „Katolícka moderna má široký register výrazových prostriedkov vo svojich predstaviteľoch, ktorých rady sa nekončia.“²⁰

V literárnych reláciách a v rozhovoroch publikovaných v časopisoch s odstupom času Ján Motulko dôrazne pripomínal, že v jeho poňatí „katolícka moderna sú katolícki duchovní: Hlbina, Dilong, Haranta, Šprinc, Oliva, Veigl. No pestrosti názorov sa medze nekladú. Sám si však neviem predstaviť, do akej bezbrehosti by sme došli, keby sme k týmto šiestim radili ďalšie a ďalšie mená. Tých ďalších by som pokladal za duchovne spriaznených“.²¹

¹⁶ VEIGL, Svetoslav: Ján Motulko jubiluje. In: *Katolícke noviny*, roč. 110, 1995, č. 6, s. 11.

¹⁷ MELICHER, Jozef: Motulko vyprázdňuje priečinky. In: *Slovenské pohľady*, roč. 4/113, 1997, č. 6, s. 126. Jozef Melicher meno Ján Motulko ale v súvislosti s katolíckou modernou dovtedy uvádzal iba nepriamo, resp. mu prívlastok danej skupiny dovtedy oficiálne nedal, ale vo svojich príspevkoch o katolíckej moderne (ak mali všeobecnejší ráz) Motulka nikdy nevynechal! Pozri napr. MELICHER, Jozef: O katolíckej moderne vecne a kuriózne. In: *Literika*, roč. 1, 1996, č. 3 – 4, s. 70 – 78 an.

¹⁸ STANKOVSKÝ, Aloš: Básnik hlbokého ponoru. In: *Slovenská republika*, roč. 5, 1997, č. 75, s. 12.

¹⁹ GALBIČKOVÁ, Lýdia: Básnik Ján Motulko deťom. In: *Katolícke noviny*, roč. 116, 2001, č. 23, s. 15.

²⁰ KRIŽKA, Teodor: Strmo za básňou. In: *Kultúra*, roč. 4, 2001, č. 6, s. 13.

²¹ BALÁŽ, Anton: O prežitom a premlčanom v básnickom živote (Hovorí básnik Ján Motulko). In: *Knižná revue*, roč. 14, 2004, č. 6, s. 12.

Približne v tom istom čase Jozef Melicher v recenzii zbierky *Strmé schody* svojimi reminiscentnými reflexiami reagoval na odmietavý postoj J. Motulka k otázke spájania jeho osoby s katolíckou modernou. Upozorňuje, že takto vytvorená tenzia je pravdepodobne umelým javom a v konečnom dôsledku vzbudzuje väčší záujem o knižku i autora. Pripomína však, že aj na zadnej strane obálky hodnotenej knihy „sa udáva, že tento básnik generačne a ideovo uzatvára kruh katolíckej moderny, hoci sa k nej nikdy manifestačne nahlásil“.²² J. Melicher logickými dedukciami štylizuje názor, že ani z jeho vyznania na večierku katolíckej poézie z roku 1947 pod názvom *Sloboda poézie* nevyplýva, „že by priamo proklamoval svoju príslušnosť ku katolíckej moderne. Proklamoval ju však nepriamo,“²³ a to prostredníctvom vyznania o jeho vzťahu k poézii, ktorej blízke indikátory anticipovali súvzťažnosť s vtedy spoločne prezentovanými zbierkami poézie J. Harantu a J. Silana, čo ho zároveň oprávňovalo nazvať J. Motulka *bardom katolíckej moderny*.²⁴

V zmysle skúmania korelačného vzťahu J. Motulka s katolíckou modernou krátko po vydaní *Času Herodes* (2003) Teofil Klas obozretne napísal, že až „do vysokého požehnaného veku si uchováva svoje neopakovateľné poetické čaro Ján Motulko, básnik, ktorý vstúpil do slovenskej literatúry v období rozletu katolíckej moderny“.²⁵ Jaroslav Vlnka i Peter Macsovszky ale pred priamym hodnotením uvedenej skladby použili vo svojich príspevkoch formulácie o Motulkovej príslušnosti ku katolíckej moderne bez implicitne pociťovanej tenzie v ich významovosti. Podľa prvého „rozsiahla básnická skladba príslušníka katolíckej moderny Jána Motulka *Čas Herodes* (2003) vznikla ako reakcia na dávnominulé spoločensko-politické zmeny z konca 40. rokov 20. storočia“;²⁶ druhý spomenutý, zaoberajúc sa otázkou angažovanosti diel pripomína, že „básnickú skladbu *Čas Herodes*, ktorej autorom je Ján Motulko, považovaný za jedného z predstaviteľov katolíckej moderny, považujem za angažované dielo“.²⁷ Podobne sa vyjadroval v uvedenom duchu i Radoslav Matejov, keď pri približovaní Motulkovej zbierky *Na Božej brúske*, ktorá bola súčasťou hodnotenia poetickej tvorby autorov za rok 2005, reflektoval na „zbierku autora, spájaného s katolíckou modernou“.²⁸

²² MELICHER, Jozef: Za nekonečnom svitá. In: *Literárny týždenník*, roč. 14, 2001, č. 13, s. 10. Výrok pochádza od Aloša Stankovského (STANKOVSKÝ, Aloš: Básnik hlbokého ponoru. In: *Slovenská republika*, roč. 5, 1997, č. 75, s. 12), ktorý bol neskôr spracovaný a použitý aj v Mikulovom *Slovníku slovenských spisovateľov* (MIKULA, Valér a kol.: *Slovník slovenských spisovatel'ov*. Dotlač 1. vydania. Praha: Libri, 2000, s. 324).

²³ MELICHER, Jozef: Za nekonečnom svitá. In: *Literárny týždenník*, roč. 14, 2001, č. 13, s. 10.

²⁴ Tamže.

²⁵ KLAS, Teofil: Byť chlebič prostred stola. In: *Kultúra*, roč. 2, 1999, č. 51 – 52, s. 7.

²⁶ VLNKA, Jaroslav: Po čase opäť o (ne)čase. In: *Knižná revue*, roč. 14, 2004, č. 4, s. 5.

²⁷ MACSOVSZKY, Peter: Hromový spev vizionára. In: *Slovo: Politicko-spoločenský týždenník*, roč. 5, 2003, č. 47, s. 12.

²⁸ MATEJOV, Radoslav: Ťažkosť i bremeno mnohorakosti: Slovenská poézia 2005. In: *Knižná revue: Príloha*, roč. 16, 2006, č. 16 – 17, s. 17. Aj L. Szentesiová pri reflektovaní monografie *Šesťkrát cesta za autorom* označuje Motulka ako *nie veľmi známeho príslušníka katolíckej moderny*: „V poslednom profilovom príspevku ozrejmuje Jozef Brunclík osobnosť básnika Jána Motulka, (menej známeho) príslušníka katolíckej moderny, ktorý svojim introvertným lyrickým gestom dokázal uchopiť *osobitné entity ako bolesť, život, smrť a hlavne lásku*“ (Pozri: SZENTESIOVÁ, Lenka: Texty v kontexte: Slovenská literárna veda 2010. In: *Knižná revue: Príloha*, roč. 21, 2011, č. 14 – 15, s. 25).

O Jánovi Motulkovi ako členovi katolíckej moderny sa z knižných publikácií vydaných po roku 1989 nedozvieme z výberu poézie *Katolícka moderna (Spomienka na anjela)*, ktorý vydalo vydavateľstvo HEVI v roku 1994, ani z prepracovaných *Dejín slovenskej literatúry II* (2001) od Stanislava Šmatláka. Ján Frátrik vo svojej publikácii *Slovenská katolícka moderna (v premenách času)* (1994) spájal meno Jána Motulka skôr s pojmom *katolícka poézia* najmä vtedy, keď formuloval svoje stanovisko k Šmatlákovmu pohľadu na básnikov katolíckej moderny v jeho *Dejinách slovenskej literatúry* (1988).²⁹ Slovné spojenie *katolícka moderna* vo všeobecnosti neignoroval, ale aj tak to bol pre neho pojem, ktorý sa pokúšal paradoxne zúžiť vo významovo širšom slovnom spojení *katolícka poézia*.³⁰

Zmienku o Motulkovom spojení s katolíckou modernou – v kontexte knižných zdrojov – možno len nepriamo vydedukovať z publikácie *Biele miesta v slovenskej literatúre* (1991), Jozef Melicher ho vo svojej *Poézii katolíckej moderny* (1990) bez prietáhov zaradil do zoznamu básnikov katolíckej moderny, ale vyhýba sa, podobne ako v *Zamľčovanej literatúre* (1995),³¹ priamo použiť takéto slovné spojenie v súvislosti s Jánom Motulkom. Väčšinou argumentuje výrokmi literárnych kritikov, ktorí takto J. Motulka označovali. Ľubomír Kondel ho ale vo svojej knižke *Opäť v učebných osnovách* (1995) hneď v prvej vete priradil k predstaviteľom katolíckej moderny, pričom osobitne zvýraznil špecifickosť jeho laického statusu.³² V *Literárnej rukoväti* (1998) Motulkovo spojenie s katolíckou modernou dokazujú hneď dve ukážky. Ján Gbúr v kapitole *Literatúra v rokoch 1918 – 1945*, podobne ako aj Viera Žemberová v ďalšej časti publikácie pod názvom *Literatúra a literárny život v rokoch 1945 – 1989* síce priestor pre čo i len krátky Motulkov portrét nenašli, ale nadväzujúc na invariant, daný dobovou literárnou kritikou a po-

²⁹ „Poetické úsilie o konštituovanie slovenskej ‚katolíckej moderny‘, hoci disponovali niekoľkými talentovanými básnikmi (...) a hoci sa niesli aj v znamení zámerného zblížovania s poetikou avantgardných básnických smerov (...) z hľadiska perspektívy vývinu slovenskej poézie 20. storočia zastávajú časovo limitovaným a ideovo-spoločensky okrajovým javom“ (Pozri: ŠMATLÁK, Stanislav: *Dejiny slovenskej literatúry: Od stredoveku po súčasnosť*. Bratislava : Tatran, 1988, s. 516).

³⁰ Personálne identifikovanie členov katolíckej moderny a náhradu slovného spojenia *katolícka moderna* významovo širším pojmom *katolícka poézia* Frátrik vnímal nasledovne: „Katolícku modernu spočiatku tvorili básnici z radov kňazského stavu – teda dušpastieri (Dilong, Hlbina, Haranta, Šprinc, Silan, Ušák-Oliva, Veigl...), ktorí nevystupovali a ani neboli proklamovaní ako skupina, len ich básnické príspevky vo vtedajších časopisoch (...) niesli pečať modernity (...) Do celého tohto literárneho prúdenia začali prenikať nové a nové mená, a to už nielen z radov kňazstva (...) prichádzali mladší: Motulko, Strmeň, Frátrik, Zborovjan, Blavan, Javor, Juriga... A tak postupne *katolícka moderna* (...) začala sa formovať v jeden spoločný pohyb ako *katolícka poézia*“ (FRÁTRIK, Ján: *Slovenská katolícka moderna v premenách času*. Žilina : Knihkupectvo ZRNO, 1994, s. 30 – 31).

³¹ MELICHER, Jozef: *Zamľčovaná literatúra*. Nitra : Fakulta humanitných vied VŠPg v Nitre, 1995, s. 129 – 139.

³² Z knihy Ľ. Kondela *Opäť v učebných osnovách* sa v kontexte Motulkovej príslušnosti k básnikom katolíckej moderny možno dozvedieť nasledovné: „Tento predstaviteľ katolíckej moderny na rozdiel od svojich básnických druhov – duchovných, je novinár, manžel a otec“ (KONDEL, Ľubomír: *Opäť v učebných osnovách*. Nitra : Enigma, 1995, s. 36). Z obsahu a zamerania publikácie je však zrejmé, že autor portréty spisovateľov (a tým aj informácie o J. Motulkovi) preberal z iných encyklopedických či časopiseckých zdrojov o zamľčovaných autoroch, najviac od Jozefa Melichera a uzávery robil skôr na základe intuície než literárnokritického či interpretačného diskurzu.

novembrovými náladami, jeho osobu bez dôvodnej zaujatosti zaradili k autorom slovenskej katolíckej moderny.³³ Podobne aj konštatovanie, že „Motulko generačne a ideovo uzatvára kruh katolíckej moderny, hoci sa k nej nikdy manifestačne nehlásil“³⁴ možno objaviť v *Slovníku slovenských spisovateľov* (2000) redigovanom Valérom Mikulom. Táto formulácia tiež potvrdzuje Motulkovo zaradenie ku skupine básnikov katolíckej moderny, ale je rovnako (ako predchádzajúci prameň encyklopedickej povahy) iba prijatím skôr prezentovaného postoja, stotožnením sa s invariantnou povahou vyjadrení literárnej kritiky, konkrétne prepisom názoru Aloša Stankovského, v tejto práci už skôr publikovaného.³⁵

V *Slovníku slovenských spisovateľov 20. storočia* (2001) sa možno dočítať, že Motulkove prvé zbierky *Blížence* a *V mimózach vietor* sa „vyznačujú ideovou spriaznenosťou s katolíckou modernou“³⁶ a teda naznačujú isté kontinuu Motulkovej tvorivej aktivity s poéziou katolíckej moderny najmä v ideovej oblasti.

Július Pašteka vo svojej monografii *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny* (2002) Jána Motulka spomína v rôznych jej častiach a celkoch, najrozsiahlejšie však v kapitolách *Tvorba laických predstaviteľov* a *Prílev nových autorov*, kde ho približuje ako laického predstaviteľa katolíckej moderny a jeho tvorbu interpretačne hodnotí na základe literárno-kritického postoja s prihliadnutím na mimoliterárne súvislosti. Július Pašteka odvodzoval Motulkovu príslušnosť ku katolíckej moderne od skutočnosti, že sa vehementne stotožňoval s básnickou koncepciou Jana Zahradníčka. Ján Motulko svoju

³³ Ján Gbúr Motulkovu príslušnosť ku katolíckej moderne nevníma konfúzne, naopak jeho formulované stanoviská majú skôr charakter jasných, dávnejšie prijatých konštatovaní a faktov: „V slovenskej poézii medzivojnového obdobia zaujala osobitné miesto skupina básnikov [posledným z vymenovaných osobností bolo meno Jána Motulka – pozn. J. B.] (...) ktorá bola imagináciou, ba aj niektorými básnickými postupmi napojená na poetiku surrealizmu a poetizmu. Do slovenského literárneho povedomia vošla pod názvom katolícka moderna“ (GBÚR, Ján: *Literatúra v rokoch 1918 – 1945*. In: ŽEMBEROVÁ, Viera (zost.) a kol.: *Rukoväť literatúry*. Bratislava – Košice : SPN – PEZOLD PVD, 1998, s. 68). Viera Žemberová Motulkovmu spojeniu s katolíckou modernou pridáva oveľa väčšiu váhu, keď pri personálnej konkretizácii jej členov uvádza dovedna šesť osôb, pričom Ján Motulko medzi nimi nechýba a nie je ani na „chvoste“ zoznamu: „Do r. 1948 pôsobila v literárnom živote skupina básnikov katolíckej moderny (R. Dilong, J. Haranta, P. G. Hlbina, J. Motulko, J. Silan, S. Veigl a i.), ktorí vo svojej lyrike prinášali meditatívnu kresťanskú reflexiu, žánre liturgie, vyhranené motívy“ (ŽEMBEROVÁ, Viera: *Literatúra a literárny život v rokoch 1945 – 1989*. In: ŽEMBEROVÁ, Viera (zost.) a kol.: *Rukoväť literatúry*. Bratislava – Košice : SPN – PEZOLD PVD, 1998, s. 83).

³⁴ red.: MOTULKO Ján. In: MIKULA, Valér a kol.: *Slovník slovenských spisovateľov*. Dotlač 1. vydania. Praha : Libri, 2000, s. 324.

³⁵ Pozri: STANKOVSKÝ, Aloš: Básnik hlbokého ponoru. In: *Slovenská republika*, roč. 5, 1997, č. 75, s. 12.. Zo zoznamu autorov hesiel uvedeného slovníka možno vydedukovať, že autorstvo „portrétu“ Jána Motulka, špecifikované skratkou *red.*, má kolektívny ráz a na jeho tvorbe sa podieľali vtedajší poslucháči Filozofickej fakulty UK v Bratislave a doktorandka Prešovskej univerzity. Takmer identický portrét Jána Motulka odobril V. Mikula v *Slovníku slovenských spisovateľov* (2005). Ten bol aktualizovaním predchádzajúcej slovníkovej publikácie (1999), ktorej autorský kolektív viedol tiež V. Mikula (Pozri: MIKULA, Valér a kol.: *Slovník slovenských spisovateľov*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie, v Kaligrame prvé. Bratislava : Kaligram; Ústav slovenskej literatúry, 2005, s. 399 – 400).

³⁶ MAŤOVČÍK, Augustín – CABADAJ, Peter – ĎUROVČÍKOVÁ, Margita – PARENIČKA, Pavol – WINKLER, Tomáš: *Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia*. Bratislava – Martin : SSS – SNK, 2001, s. 328.

príslušnosť k tejto skupine síce skalopevne odmietal, „no ak zároveň sa hlásil k Zahradníčkovej koncepcii poézie, potvrdzoval tým vlastne svoju príslušnosť ku katolíckej moderne“.³⁷ Paštekové nepriame dôkazy o Motulkovej príslušnosti ku katolíckej moderne naznačujú aj súvislosti v poetologickej rovine, v tematickom rozvrstvení i v motivickej štruktúre, v teologicko-filozofickej korelácii, v svetonázorovej orientácii a konfesionalnom, národnom a humanizačnom prevrstvovaní životných postojov vo svojej tvorbe.

V knižke *Katolícka moderna* (2003) z pera Antona Laučeka, ktorá má skôr charakter skripta, je Ján Motulko síce priradený ku katolíckej moderne spolu s Pavlom Straussom, ale len ako jeden z jej *d'alších predstaviteľov*.³⁸ Dôvody, príčiny tejto taxonómie v publikácii nie sú známe, pretože portrét o ňom a celý náhľad k dielam je, žiaľ, len v rozsahu niekoľkých riadkov.

V *Dejinách slovenskej literatúry III* (2004), ktoré vyšli pod taktovkou Viliama Marčoka, sa meno Jána Motulka spomína najmä v kontexte so Svetoslavom Veiglom, ktorý patril k posledným vtedy ešte žijúcim nestorom. Tito autori, ako píše V. Marčok, „sa aktívne podieľali na rozvoji tzv. katolíckej moderny a svojou tvorbou ju fakticky oživujú“.³⁹ Marčok v súvislosti so spomínanými bardmi slovenskej duchovnej poézie zároveň pripomína, že v priaznivej ponovembrovej situácii, reedíciami, výbermi z ich tvorby, resp. dodatočným vydávaním nových knižiek poézie a „šuplíkových“ zbierok z čias totality „sa znovu reaktivovali príslušníci bývalej katolíckej moderny S. Veigl a J. Motulko“.⁴⁰ Bola teda Marčokova motivácia k Motulkovmu zaradeniu ku katolíckej moderne iba zjednodušenou formuláciou skutkového stavu evidovanej problematiky (určitým dodatočným zadosťučinením) alebo bola v značnej miere ovplyvnená autorovou ponovembrovou tvorivou aktivitou a jeho publikačným zviditeľňovaním sa? Podstatné je, že vychádzala z novších informácií a výskumov, kriticky prehodnocujúc napríklad aj kontexty slovenskej katolíckej moderny, a že neprijímala a nekondenzovala v sebe vo väčšej miere schematizmom naoktrojovaný literárny invariant.

Panoráma slovenskej literatúry III (2006), publikácia, ktorá vyšla v spolupráci L. Čúzyho, P. Darovca, I. Hochela a Z. Kákošovej, približovala – ako to bolo dané aj v jej podtitule – literárne dejiny od roku 1945 po dobovú prítomnosť. Postojmi Igora Hochela sa nevyhla ani reflektovaniu katolíckej moderny a Jána Motulka ako autora v kontexte a hierarchii jej existencie. Ak I. Hochel v *Panoráme slovenskej literatúry III* píše o katolíckej moderne, píše aj o Motulkovi (myslí hlavne na zbierku *V mimózach vietor*), ktorého lyrika sa najmä popri Silanovej (zbierka *Piesne zo Ždiaru*) „vyznačuje originálnou poetikou a svojbytným videním duchovnej, či aj teologickej problematiky“.⁴¹

Milan Hamada vo „výberovej“ publikácii *Poézia katolíckej moderny* (2008) Motulkovo zaradenie ku katolíckej moderne nepovažuje za problémové. Na niektorých jej miestach sa zaoberá práve mierou súvzťažnosti porovnávaných skutočností u Motulka

³⁷ PAŠTEKA, Július: *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava : Lúč, 2002, s. 259.

³⁸ Pozri: LAUČEK, Anton: *Katolícka moderna*. Ružomberok : Katolícka univerzita, 2003, s. 83, 86.

³⁹ MARČOK, Viliam a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry III: Cesty slovenskej literatúry druhou polovicou XX. storočia*. Bratislava : LIC, 2004, s. 61.

⁴⁰ Tamže, s. 150.

⁴¹ HOCHEL, Igor: Slovenská literatúra po roku 1945. In: ČÚZY, Ladislav – DAROVEC, Peter – HOCHEL, Igor – KÁKOŠOVÁ, Zuzana: *Panoráma slovenskej literatúry III*. Bratislava : SPN, 2006, s. 14.

a ďalších členov katolíckej moderny (niekedy aj v širšom, „nadskupinovom“ kontexte). Napríklad v otázke kresťanstva M. Hamada pripomína, že ich poézia síce vychádzala z náboženského základu, ten ale prekračovala, a tak sa vlastne univerzalizovala: „Takto ponímané kresťanstvo má oslovovať všetkých ľudí, tak ako oslovovala poézia Francisa Jammesa názorovo inak orientovaného básnika Laca Novomeského a pochopiteľne aj viacerých básnikov katolíckej moderny od Janka Silana po Jána Motulka a Vojtecha Mihálíka.“⁴² Motulkovo spojenie s katolíckou modernou Hamada vníma (pri hodnotení zbierky *V mimózach vietor*) aj v iných súvislostiach: „V kontexte druhej fázy katolíckej moderny vydal ďalšiu zbierku Ján Motulko *V mimózach vietor* (1947). Z časového odstupu vidno, že Motulko bol spolu s Karolom Strmeňom a práve nastupujúcim Vojtechom Mihálíkom jedným z najvýznamnejších básnických predstaviteľov generácie básnikov narodených v rokoch 1920 – 1926. Aj tieto jeho básne sú nabité životnou skúsenosťou vojny a v novej podobe stvárajú a tlmočia hodnoty, s ktorými vstúpila do slovenskej literatúry katolícka moderna v tvorbe P. G. Hlbinu a R. Dilonga – lásku a slobodu.“⁴³

Najnovšie *Dejiny slovenskej literatúry II* (2009), kde predmetná časť o katolíckej moderne vzišla z pera Michala Harpáňa, meno Jána Motulka v uvedenom kontexte nespomínajú vôbec – ani informačne a toľko nie portrétovo. Zástupnú funkciu preberajú autori ďalších kapitol predmetnej publikácie, ktorí v rámci svojho tematického záberu širšie všeobecne reflektovali aj Motulkovu literárnu tvorbu a vnímali ho ako jedného z predstaviteľov katolíckej moderny. Napríklad Igor Hochel v štúdiu k ôsmej kapitole s názvom *Premeny slovenskej literatúry v 50. – 80. rokoch 20. storočia (1949 – 1989)* potvrdzuje Motulkovu príslušnosť ku katolíckej moderne nasledovne: „Významné postavenie v tomto období má aj tvorba predstaviteľov katolíckej moderny, a to napriek tomu, že v dôsledku emigrácie už nemali také početné zastúpenie. Tí, ktorí zostali na Slovensku, boli autorsky veľmi plodní a predstavili sa viacerými knihami. Pre čitateľov, ktorí po vojnovnej kataklizme hľadali duchovnú orientáciu, bolo svojou spiritualitou prítiažlivé napríklad dielo Svetoslava Veigla *Volanie z diaľky* (1946), Jána Harantu *V najkrajšej domovine* (1947), či Jána Motulka *V mimózach vietor* (1947), Janka Silana *Úbohá duša na zemi* (1948).“⁴⁴ Aj Alexander Halvoník v časti uvedenej knihy s názvom *Literárne procesy*

⁴² HAMADA, Milan: Poézia katolíckej moderny. In: HAMADA, Milan – SÚKENÍKOVÁ, Mária (eds.): *Poézia slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2008, s. 616.

⁴³ Tamže, s. 627.

⁴⁴ HOCHÉL, Igor: Premeny slovenskej literatúry v 50. – 80. rokoch 20. storočia (1949 – 1989). In: SEDLÁK, Imrich a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry II*. Martin – Bratislava : Matica slovenská – LIC, 2009, s. 233. Igor Hochel potvrdil Motulkovu príslušnosť ku katolíckej moderne v uvedenej publikácii ešte na dvoch miestach. Najskôr to bolo v kapitole s názvom Zápas o svojbytnosť básnického prejavu v osidlach ideologických tlakov, keď píše podobne ako v *Panoráme slovenskej literatúry III*, že „katolícka moderna hneď po druhej svetovej vojne utrpela personálne straty (...) čím sa oslabil pocit skupinovej príslušnosti. Napriek tomu jej predstavitelia v prvých povojnových rokoch vydali viacero básnických kníh, avšak nie všetky dosahovali vysokú umeleckú úroveň. Originálnou poetikou a svojbytným videním duchovnej či aj teologickej problematiky zaujali predovšetkým básnické zbierky Janka Silana *Piesne zo Ždiaru* (1947) a Jána Motulka *V mimózach vietor* (1947)“ (HOCHÉL, Igor: Premeny slovenskej literatúry v 50. – 80. rokoch 20. storočia (1949 – 1989). In: SEDLÁK, Imrich a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry II*. Martin – Bratislava : Matica slovenská – LIC, 2009, s. 314), o niekoľko desiatok strán ďalej v kapitole Zápas

v 90. rokoch a súčasný literárny život na Slovensku považuje za príznačný „návrat básnikov katolíckej moderny, ktorí v období socializmu vychádzali skôr výnimočne (a ktorých tvorba bola skôr neznáma)“⁴⁵. Spomína výbery z tvorby nielen R. Dilonga, P. Ušáka-Olivu, J. Silana, M. Šprinca, K. Strmeňa, G. Zvonického, S. Veigla, ale aj nové zbierky poézie J. Motulka, S. Veigla, Š. Sandtnera a ďalších.

O Motulkovom pričlenení ku katolíckej moderne sa dozvieme aj z niektorých štúdií, ktoré boli publikované ako súčasť prekladov Motulkových textov, výberov tvorby iných autorov katolíckej moderny, alebo boli súčasťou tematických či profilových zborníkov,⁴⁶ prípadne monografií. Z tejto širokej palety príspevkov je potrebné vybrať najmä postrehy Martina Kučeru, ktorý v doslove prekladu básnickej skladby *Čas Herodes* do českého jazyka podrobne približuje formou literárnokritickej eseje čitateľom v českom literárnom kontexte okolnosti nástupu katolíckej moderny na Slovensku, rozdiely pri jej konfrontovaní sa s českou katolíckou modernou a Motulkove životné okamihy, ktoré mali vplyv na jeho celoživotné katarzné literárne prehodnocovanie svojho bytia i tvorby ako takej. Popri interpretačnom náhľade k jednotlivým Motulkovým zbierkam sa o jeho príslušnosti ku skupine básnikov katolíckej moderny vyjadruje nasledovne: „V pruběhu války pak vystoupila nejmladší vrstva Katolické moderny, tvořená především laikem Karolem Strmeněm a také Antonem Jurigou-Jarinou a Ferdišem Vokálem, k nimž mj. náleželi časopisecky debutující trnavští gymnazisté Vojtech Mihálik a Viliam Turčány, z četných dalších Julo Zborovjan, Juraj Pado, prozaik Pavol Hrtús-Jurina. Ex post k ní je přiřazován Ján Motulko. Jeho pozice byla ovšem výjimečná (...) nechtěl (...) být svírán obručí generační či skupinové příslušnosti. Usiloval o básnické sebevyjádření bez ohledu na dobové doktríny (...) charakterem svých prvních básnických knih, dobou jejich vydání a zejména svým východiskem s třetí vrstvou Slovenské katolické moderny souzněl. Motulkovu vni-

o zachovanie autorskej identity v období normalizácie zase pripomína, že „viacerí lyrici boli mocenskými rozhodnutiami vyradení z komunikačného obehu. Prakticky na celých dvadsať rokov sa tak z poézie vytratili (...) aj príslušníci katolíckej moderny, ktorí žili a pôsobili na Slovensku a ktorí sa v šesťdesiatych rokoch načas dostali k slovu (Svetoslav Veigl, Ján Motulko, Janko Silan, Ján Haranta“ (HOCHÉL, Igor: *Premeny slovenskej literatúry v 50. – 80. rokoch 20. storočia (1949 – 1989)*. In: SEDLÁK, Imrich a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry II*. Martin – Bratislava : Matica slovenská – LIC, 2009, s. 388).

⁴⁵ HALVONÍK, Alexander: Literárne procesy v 90. rokoch a súčasný literárny život na Slovensku. In: SEDLÁK, Imrich a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry II*. Martin – Bratislava : Matica slovenská – LIC, 2009, s. 599.

⁴⁶ V prípade zborníkových prác a publikovaných štúdií, ktoré riešia problematiku Motulkovho vzťahu ku katolíckej moderne, kontext rozširujú i príspevky Jozefa Brunclíka: BRUNCLÍK, Jozef: Úlohy katolíckeho spisovateľa v službe pobebruárovej prítomnosti. In: TUČNÁ, Eva (zost.): *V siločiarach schematizmu*. Nitra : UKF, 2008, s. 141 – 150; BRUNCLÍK, Jozef: Revitalizačné indicie k portréту Jána Motulka : Ján Motulko – laický člen slovenskej katolíckej moderny. Žalmové variácie Jána Motulka. In: KERULOVÁ, Marta – LAUKOVÁ, Silvia (eds.): *Revitalizácia kultúrnej tradície v literatúre*. Nitra : UKF, 2009, 77 – 86; BRUNCLÍK, Jozef: Metafyzické istoty Motulkovej zbierky V mimózach vietor. In: PRÍHODOVÁ, Edita (ed.): *Kontexty a inšpirácie katolíckej moderny*. Ružomberok : Verbum, 2011, s. 51 – 65; BRUNCLÍK, Jozef: Spirituálny, ľudský a morálny rozmer poézie i životných postojov Jána Motulka. In: ŽILKOVÁ, Marta (ed.): *Slovenská kresťanská kultúra – Osudy a osobnosti*: Szlovák keresztény kultúra – sorsok és egyéniségek. Ostrihom : Esztergomi Hittudományi Főiskola, 2010, 68 – 89; BRUNCLÍK, Jozef: Detská tvorba Jána Motulka v ére slobody. In: NEMCOVÁ, Jana (ed.): *Hodnotové charakteristiky detskej literatúry I*. Nitra : UKF, 2004, s. 99 – 102 a i.

tíni príslušnosť ke združeniu potvrdzovaly priateľské vzťahy k priateľovi a patronovi mladých básnikov Rudolfo Dilongovi, Jánovi Harantovi, Jankovi Silanovi a Svetoslavovi Veiglovi, rovnako ako katolícko-reflexívny rejstřík jeho básnického sdelenia.⁴⁴⁷

Spojenie Motulko – katolícka moderna presvitá z aj monografickej práce Jána Gallika *Ján Haranta v literárnokritickom kontexte* (2011). J. Gallik sa problematikou Motulkovej príslušnosti ku katolíckej moderne primárne nezaobrá, keď v centre jeho záujmu je Ján Haranta, predsa však na jednotlivých miestach práce nájdeme literárnokritickú reflexiu k skúmanej skutočnosti. Jána Motulka si všima hlavne vtedy, ak je istým spôsobom spojený s Jánom Harantom, napríklad pri hľadaní súvzťažností medzi jeho a claudelovským „formátom“ v rozmedzí dvadsiatych rokov. Inšpirovanosť P. Claudelom u J. Motulka i J. Haranta zároveň J. Gallik zhŕňa vo vyjadrení: „I tu si možno všimnúť nesmierny záujem ambiciózných autorov katolíckej moderny o mocné dielo tohto francúzskeho spisovateľa.“⁴⁴⁸

V literárnohistorických a encyklopedických prácach staršej proveniencie meno Jána Motulka buď vôbec nenájdeme, alebo nie v súvislosti s katolíckou modernou. Výnimku tvoria Milanom Pišútom redigované *Dejiny slovenskej literatúry* (1984): „Inklinoval k hnutiu katolíckej moderny dvoma zbierkami (...) ako aj prózou (...) a tvorbou pre deti“⁴⁴⁹ a *Encyklopédia slovenských spisovateľov* (1984), zostavená pod taktovkou Karola Rosenbauma, kde sa uvádza, že „dobová kritika ho dosť priaraďovala k básnikom tzv. katolíckej moderny; Motulko je však hlbšie zakorenený v živote, jeho poézia nemá mnoho iracionálnych zložiek a zriedka pracuje s religióznymi obrazmi.“⁴⁵⁰

Časť literárnej kritiky tenzívny rámec zaradovania Motulkovho diela ku katolíckej moderne vôbec nevnímala. Jeho príslušnosť k uvedenému zoskupeniu prijímala s odstupom času ako fakt jej dodatočného rozširovania, spojeného s liberalizáciou a de-

⁴⁴⁷ KUČERA, Martin: Básnik čistoty ľudského srdca: Esejistický pokus o portrét Jána Motulka. In: MOTULKO, Ján: *Čas Herodesa*. Praha: Arista, 2003, s. 37 – 38.

⁴⁴⁸ GALLIK, Ján: *Ján Haranta v literárnokritickom kontexte*. Čadca: Kysucké múzeum a Magma, 2011, s. 127. Ján Gallik spomína meno Jána Motulka v súvislosti s katolíckou modernou ešte na dvoch miestach svojej monografie. Obe poznámky sú v kapitole Tvorivé úsilie Jána Harantu v čase politického uvoľnenia. Najskôr reflektuje atmosféru z druhej polovice šesťdesiatych rokov a trochu zovšeobecňujúco konštatuje, že vtedy už mohli „kníže publikovať“ aj domáci príslušníci katolíckej moderny (žil vtedy Hlbina, Silan, Haranta, Veigl, Motulko)“ (tamže, s. 165), aby o pár strán ďalej skonkretizoval úsilie J. Motulka v normalizačných rokoch o vydanie knihy: „(...) laickému príslušníkovi katolíckej moderny Jánovi Motulkovi vyšla nová zbierka *Zobúdzanie popola* (1970)“ (tamže, s. 170).

⁴⁴⁹ PIŠÚT, Milan a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry*. 3. dopl. a prepr. vyd. Bratislava: Obzor, 1984, s. 604.

⁴⁵⁰ ROSENBAUM, Karol a kol.: *Encyklopédia slovenských spisovateľov I (A – O)*. Bratislava: Obzor 1984, s. 452. Možno evidovať ešte portrét J. Motulka, kde sa síce jeho spojenie s katolíckou modernou neuvádza, ale aspoň jeho meno sa v kontexte slovenskej literatúry okrajovo reflektovalo. (Pozri: ROSENBAUM, Karol: *Ján Motulko*. In: VESELÝ, Milan – LAHULA, Jozef a kol.: *Encyklopédia Slovenska III.: Súhrn poznatkov o minulosti a prítomnosti Slovenska: zväzok (K – M)*. Bratislava: Veda, 1979, s. 628; PLUTKO, Pavol: *Slovenská poézia po roku 1945*. In: ŠTEVČEK, Ján – PLUTKO, Pavol – PETRÍK, Vladimír – RAMPÁK, Zoltán – KOPÁL, Ján – ROSENBAUM, Karol: *Dejiny slovenskej literatúry 4: Slovenská literatúra po roku 1945*. Bratislava: SPN, 1987, s. 7; VAŠKO, Imrich: *Literatúra medzi dvoma vojnami; Poézia*. In: PIŠÚT, Milan a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry*. 3. dopl. a prepr. vyd. Bratislava: Obzor, 1984, s. 602, 604; ŠTEVČEK, Pavol: *Literatúra v epoche socializmu; Poézia*. In: PIŠÚT, Milan a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry*. 3. dopl. a prepr. vyd. Bratislava: Obzor, 1984, s. 714 – 715.)

mokratizáciou života po udalostiach novembra 1989. Iná časť ho ku katolíckej moderne priradzovala na základe identickej konfesionalnej príslušnosti a kataklizmicky prežívaných situácií života. Len malá časť sa otázkou (ne)adekvátnej príslušnosti J. Motulka k danej skupine zaoberala problémovo. Ponad všetky presvita Melicherov postreh o nepriamej proklamácii jeho príslušnosti ku katolíckej moderne. Takýto nejednotný postoj literárnej kritiky môže súvisieť aj s desaťročiami postulovaným naoktrojovaným invariantom, ktorého obsah a podstata sa v danom kontexte narúša len ojedinele, a teda sa napriek novým skutočnostiam len málo transformuje. To, či sa Ján Motulko (ne)cíti byť členom *katolíckej moderny*, pravdepodobne nie je rozhodujúce. Faktom zostáva, že príslušnosť k tejto skupine vždy vehementne popieral, no jeho poézia a osobné i literárne postoje, ktorými sa prezentoval, vypovedajú o opak. Ján Motulko šiel síce svojím vlastným, individuálnym, jemu špecifickým „smerom“, ale v určitých momentoch sa cesty básnikov katolíckej moderny (kňazov, laikov) s tou jeho stretli (predovšetkým v tematickej náplni básní, motivickej štruktúre zbierok, svojráznej spirituálnej lyrike, hlbavej poetike, svetonázore, spôsobe života...). Aj pre uvedené dôvody by Ján Motulko (laik) mohol byť duchovne spriaznený s katolíckou modernou. Tomu sa však priechi jeho celoživotný postoj, zakladajúci sa na introvertnej povahe hlbavého intelektuála – nikdy nechcel nikam patriť, aby príliš nevyčnieval; vždy si totiž vystačil sám so svojou rodinou a poéziou.

PRAMENE

- BALÁŽ, Anton: O prežitom a premlčanom v básnickom živote: Hovorí básnik Ján Motulko. In: *Knižná revue*, 1982, roč. 14, 2004, č. 6, s. 12.
- BORČIN, Emil: Zobúdzanie poézie z popola. In: *Práca*, roč. 45, 1990, č. 134, s. 6.
- ČÚZY, Ladislav – DAROVEC, Peter – HOCHÉL, Igor – KÁKOŠOVÁ, Zuzana: *Panoráma slovenskej literatúry III*. Bratislava : SPN, 2006.
- FRÁTRIK, Ján: *Slovenská katolícka moderna v premenách času*. Žilina : Knihkupectvo ZRNO, 1994.
- GALBIČKOVÁ, Lýdia: Básnik Ján Motulko deťom. In: *Katolícke noviny*, roč. 116, 2001, č. 23, s. 15.
- GALLIK, Ján: *Ján Haranta v literárnokritickom kontexte*. Čadca : Kysucké múzeum a Magma, 2011.
- HAMADA, Milan – SÚKENÍKOVÁ, Mária (eds.): *Poézia slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava : Kaligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2008.
- HARANTA, Ján – SILAN, Ján – MOTULKO, Ján: Básnici o sebe a o poézii: Sloboda poézie. In: *Nová práca*, roč. 3, 1947, č. 6, s. 319 – 329.
- HOCHÉL, Igor: Slovenská poézia '92. In: *Romboid*, roč. 28, 1993, č. 8, s. 3 – 17.
- HVIŠČ, Jozef – MARČOK, Viliam – BÁTOROVÁ, Mária – PETRÍK, Vladimír: *Biele miesta v slovenskej literatúre*. Bratislava : SPN, 1991.
- jbn: Tri knihy katolíckej poézie. In: *Národná obroda*, roč. 3, 1947, č. 156, s. 5.
- KLAS, Teofil: Byť chlebič prostred stola. In: *Kultúra*, roč. 2, 1999, č. 51 – 52, s. 7.
- KONDEL, Ľubomír: *Opäť v učebných osnovách*. Nitra : Enigma, 1995.
- KRIŽKA, Teodor: Básnikovo čakanie na anjela. In: *Slovenské pohľady*, roč. 4/109, 1993, č. 8, s. 153 – 154.
- KRIŽKA, Teodor: Strmo za básňou. In: *Kultúra*, roč. 4, 2001, č. 6, s. 13.
- KUČERA, Martin: *Básnik čistoty ľudského srdce: Esejistický pokus o portrét Jána Motulka*. In: MOTULKO, Ján: *Čas Herodes*. Praha : Arista, 2003, s. 32 – 46.
- LAUČEK, Anton: *Katolícka moderna*. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku, 2003.
- MACSOVSZKY, Peter: Hromový spev vizionára. In: *Slovo: Politicko-spoločenský týždenník*, roč. 5, 2003, č. 47, s. 12.

- MARČOK, Viliam a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry III: Cesty slovenskej literatúry druhou polovicou XX. storočia*. Bratislava : LIC, 2004.
- MATEJOV, Radoslav: Ľahkosť i bremeno mnohorakosti: Slovenská poézia 2005. In: *Knižná revue: Príloha*, roč. 16, 2006, č. 16 – 17, s. 10 – 19.
- MAŤOVČÍK, Augustín – CABADAJ, Peter – ĎUROVČÍKOVÁ, Margita – PARENÍČKA, Pavol – WINKLER, Tomáš: *Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia*. Bratislava – Martin : SSS – SNK, 2001.
- MELICHER, Jozef: Motulko vyprázdňuje priečinky. In: *Slovenské pohľady*, roč. 4/113, 1997, č. 6, s. 126 – 127.
- MELICHER, Jozef: Za nekonečnom svitá. In: *Literárny týždenník*, roč. 14, 2001, č. 13, s. 10.
- MELICHER, Jozef: *Zamlčovaná literatúra*. Nitra : Fakulta humanitných vied VŠPg v Nitre, 1995.
- MIHÁLIK, Vojtech: Tak plameň vychováva. In: *Plameň*, roč. 13, 1947, č. 3, s. 47.
- MIHÁLIK, Vojtech (pseud. Vojtech M.): Motulkov prozaický debut. In: *Jas*, roč. 1, 1948, č. 9 – 10, s. 203.
- MS: Nová sbierka Jána Motulka. In: *Sloboda*, roč. 2, 1947, č. 196, s. 4.
- PAŠTEKA, Július: *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava : Lúč, 2002.
- PIŠŮT, Milan a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry*. 3 dopl. a prepr. vyd. Bratislava : Obzor, 1984.
- ROSENBAUM, Karol a kol.: *Encyklopédia slovenských spisovateľov 1: A – O*. Bratislava : Obzor, 1984.
- ROSENBAUM, Karol: Knihy. In: *Slovenské pohľady*, roč. 63, 1947, č. 7 – 8, s. 476 – 481.
- SEDLÁK, Imrich. a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry II*. Martin – Bratislava : Matica slovenská – LIC, 2009.
- sic: Lyrika tichá. In: *Čas*, roč. 4, 1947, č. 19, s. 6.
- SLZA, František: Nádeje slovenskej katolíckej poézie. In: *Nová práca*, roč. 2, 1946, 2, č. 15 – 16, s. 249 – 251.
- STANKOVSKÝ, Aloš: Básnik hlbokého ponoru. In: *Slovenská republika*, roč. 5, 1997, č. 75, s. 12.
- SZENTESIOVÁ, Lenka: Texty v kontexte: Slovenská literárna veda 2010. In: *Knižná revue: Príloha*, roč. 21, 2011, č. 14 – 15, s. 25.
- ŠMATLÁK, Stanislav: *Dejiny slovenskej literatúry: Od stredoveku po súčasnosť*. Bratislava : Tatran, 1988.
- VEIGL, Svetoslav: Ján Motulko jubiluje. In: *Katolícke noviny*, roč. 110, 1995, č. 6, s. 11.
- VLNKA, Jaroslav: Po čase opäť o (ne)čase. In: *Knižná revue*, roč. 14, 2004, č. 4, s. 5.
- ŽEMBEROVÁ, Viera (zost.) a kol. *Rukoväť literatúry*. Bratislava – Košice : SPN – PEZOLD PVD, 1998.

LITERATÚRA

- BREMOND, Henri: *Modlitba a poézia*. Prel. P. G. Hlbina. Martin : Matica slovenská, 1943.
- BRUNCLÍK, Jozef: Detská tvorba Jána Motulka v ére slobody. In: NEMCOVÁ, Jana (ed.): *Hodnotové charakteristiky detskej literatúry I*. Nitra : UKF, 2004, s. 99 – 102.
- BRUNCLÍK, Jozef: Metafyzické istoty Motulkovej zbierky V mimózach vietor. In: PRÍHODOVÁ, Edita (ed.): *Kontexty a inšpirácie katolíckej moderny*. Ružomberok : Verbum, 2011, s. 51 – 65.
- BRUNCLÍK, Jozef: Revitalizačné indicie k portrétu Jána Motulka: Ján Motulko – laický člen slovenskej katolíckej moderny. Žalmové variácie Jána Motulka. In: KERUŠOVÁ, Marta – LAUKOVÁ, Silvia (eds.): *Revitalizácia kultúrnej tradície v literatúre*. Nitra : UKF, 2009, s. 77 – 86.
- BRUNCLÍK, Jozef: Spirituálny, ľudský a morálny rozmer poézie i životných postojov Jána Motulka. In: ŽILKOVÁ, Marta (ed.): *Slovenská kresťanská kultúra – Osudy a osobnosti* : Szlovák keresztény kultúra – sorsok és egyéniségek. Ostrihom : Esztergomi Hittudományi Főiskola, 2010, s. 68 – 89.
- BRUNCLÍK, Jozef: Úlohy katolíckeho spisovateľa v službe pofebruárovej prítomnosti. In: TUČNÁ, Eva (zost.): *V siločiarach schematizmu*. Nitra : UKF, 2008, s. 141 – 150.
- DILONG, Rudolf (zost.): *Antológia mladej slovenskej poézie*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1933.
- HEVIER, Daniel: *Katolícka moderna: Spomienka na anjela*. Bratislava : HEVI, 1994.
- MELICHER, Jozef: O katolíckej moderne vecne i kuriózne. In: *Literika*, 1996, roč. 1, č. 3 – 4, s. 70 – 78.
- MIKULA, Valér a kol.: *Slovník slovenských spisovateľov*. Dotlač 1. vydania. Praha : Libri, 2000.
- MIKULA, Valér a kol.: *Slovník slovenských spisovateľov*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie, v Kalligrame prvé. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry, 2005.
- MOTULKO, Ján: *Bližence*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1944. 53 s.
- MOTULKO, Ján: *Čas Herodes*. Bratislava : Petrus, 2003.

ŠTEVČEK, Ján – PLUTKO, Pavol – PETRÍK, Vladimír – RAMPÁK, Zoltán – KOPÁL, Ján – ROSENBAUM, Karol: *Dejiny slovenskej literatúry 4: Slovenská literatúra po roku 1945*. Bratislava : SPN, 1987.
VESELÝ, M. – LAHULA, J. a kol.: *Encyklopédia Slovenska III.: Súhrn poznatkov o minulosti a prítomnosti Slovenska: zväzok (K – M)*. Bratislava : Veda, 1979.

PhDr. Jozef Brunclík, PhD.
Katedra slovenskej literatúry FF UKF
Štefánikova 67
949 74 Nitra
SR
e-mail: jbrunclik@ukf.sk